

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Mun íslenska lifa af 21. öldina?

Upplýsingatæknin alls staðar!

Ráðstefna á Grand Hótel Reykjavík

26. nóvember 2015

Eiríkur Rögnvaldsson

Háskóla Íslands

Spádómur Rasks, 1813

- Rasmus Rask í bréfi til Bjarna Thorsteinssonar:
 - Annars þjer einlæglega að segja held jeg, að íslenzkan bráðum muni útaf deyja; reikna jeg, að varla muni nokkur skilja hana í Reykjavík að 100 árum liðnum, en varla nokkur í landinu að öðrum 200 árum þar upp frá, ef allt fer eins og hingað til og ekki verða rammar skorður við reistar [. . .]
- $1813 + 100 + 200 = 2113$
 - verður íslenska í andarslitrinum í lok 21. aldar?
 - eða er bara verið að hrópa „úlfur, úlfur“?

Sterk staða málsins

- Staða íslensku er að mörgu leyti sterk
 - sterkari en ýmissa mála sem fleiri tala
 - en eru „aukatungur“ þjóða
 - eða tungur minnihlutahópa í stærri þjóðfélögum
 - t.d. bretónska í Frakklandi, velska í Wales
- Slík mál eiga flest í vök að verjast
 - notkunarsvið þeirra er iðulega takmarkað
 - málnotendur eru sjaldnast tilneyddir að nota þau
 - þau eru oft ónothæf á ákveðnum sviðum

Málið í samfélaginu

- Íslenska er notuð á öllum sviðum samfélagsins
 - í stjórnkerfinu
 - í menntakerfinu
 - í verslun og viðskiptum
 - í fjölmiðlum
 - í menningarlífinu
 - í öllum daglegum samskiptum fólks
- En staðan gæti verið að breytast
 - einkum meðal ungs fólks

Umræðan vorið 2015

Íslenskan er að deyja og samfélagið með

RADDIR 7. MAR 2015 GUNNAR SMÁRI EGILSSON

Pegar maður þælir í því er augljóst að íslenskan mun deyja út á næstu 50 til 70 árum. Alla vega sem fullburða tungumál í fjölþættum samskiptum fólks. Íslenskan varð að sjálfstæðri tungu vegna einangrunar og eftir því sem einangruninni léttir hverfa forsendur þess að fólkið á Íslandi tali sérstakt tungumál. Æ minni hluti þess sem Íslendingar heyra og lesa er á íslensku og Íslendingar eru of fáir til að geta dregið sistækkandi og æ margbreytilegri veröld inn í íslenska tungu. Og jafnvel þótt Íslendingar væru fleiri þá er vafasamt hvort slíkur hugsanaflutningur væri til bóta.

„Ég kann þetta ekkert á íslensku“

• SKOÐUN | 07:00 | 14. APRÍL 2015

Linda Björk Markúsardóttir, talmeina- og íslenskufraeðingur

LINDA BJÖRK MARKÚSARDÓTTIR SKRIFAR

Starf mitt sem talmeinafræðingur felst, meðal annars, í því að meta orðaforða og málkunnáttu barna og unglunga. Undanfarið hefur það hefur færst í aukana að ég fái til mín alíslensk börn sem kunna ekki íslensku nema að litlu og yfirborðskenndu leyti. Þeim sýni ég myndir af algengum hlutum og bið þau að segja mér hvað þeir heita. Oft fæ ég svör á borð við: „Ég veit alveg hvað þetta er sko, ég bara kann þetta ekkert á íslensku.“

Sé þeim boðið að nefna hlutinn á ensku lætur svarið ekki á sér standa. Hvernig má þetta vera? Hvernig geta börn og unglingar sem eiga íslenska foreldra, eru fædd og uppalin hér og hafa alla tíð gengið í íslenska skóla ekki búið yfir íslenskum grunnorðaforða? Sé ekki um eiginlega málproskaröskun að ræða er svarið við þessum spurningum einfalt: Tölvur og tækni. Nú fylgir tæknin móðurmjólkinni og börn og unglingar lifa og hrærast í heimi rafrænna samskipta sem fara nánast öll fram á ensku. Tölvur og símar „tala“ mjög takmarkaða íslensku

og til hvers að brúka móðurmál skitinna 320.000 hræða þegar enskan opnar dyr allra samskipta upp á gátt?

Gerbreytt málumhverfi

- Á síðustu 4-8 árum hefur orðið gerbylting
 - á umhverfi og aðstæðum íslenskunnar
- **You Tube** - og **NETFLIX**-væðingin
 - ótakmarkaður aðgangur að óþýddu efni
- Snjalltækjavæðingin
 - sítenging við enskan málheim, óháð stund og stað
- Alþjóðavæðingin
 - ungt fólk sér framtíð sína ekki endilega á Íslandi
 - ný könnun sýnir að helmingur vill búa erlendis

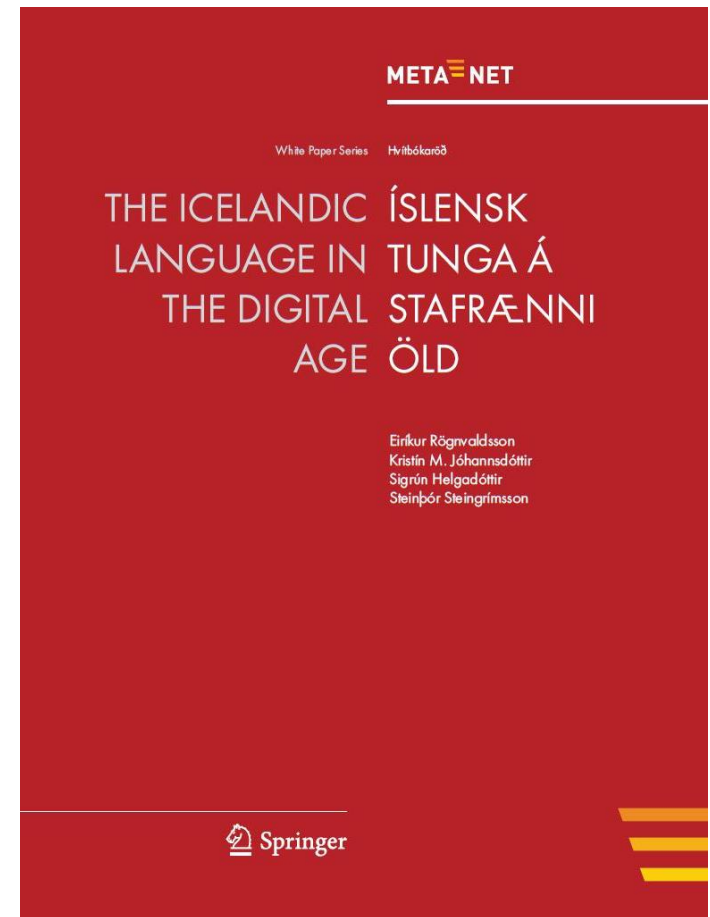
Dauðamerki tungumáls – Kornai 2013

- A language may not be completely dead until the death of its last speaker, but there are three clear signs of imminent death observable well in advance.
 - First, there is *loss of function*, seen whenever other languages take over entire functional areas such as commerce.
 - Next, there is *loss of prestige*, especially clearly reflected in the attitudes of the younger generation.
 - Finally, there is *loss of competence*, manifested by the emergence of ‘semi-speakers’ who still understand the older generation, but adopt a drastically simplified (reanalyzed) version of the grammar.

Könnun META-NET, 2012

- 2012 var gerð könnun á stöðu 30 Evrópumála
 - hvað varðar máltækni og rafrænan stuðning
- Gerð á vegum Evrópuverkefnisins **META-NET**
 - 70-80 síðna skýrsla (hvítbók) fyrir hvert mál
 - tvímála skýrslur — á viðkomandi máli og ensku

Niðurstöður META-NET-könnunarinnar

- 2/3 Evrópumála (21 af 30) eru í hættu
 - íslenska stendur næstverst af málunum 30
- Vitundarvakning er nauðsynleg
 - til að vekja athygli stjórnvalda og almennings á þeirri hættu sem tungumálin standa frammi fyrir
 - og benda á möguleika máltækni til að auðvelda samskipti milli þjóða, og milli manns og tölvu
- Gerbylting í samskiptum er á næsta leiti
 - þýðing talaðs máls í rauntíma er orðin raunhæf

Þrengt notkunarsvið íslensku

- Hvað ef íslenskan yrði ekki gjaldgeng
 - á sviði sem væri mikilvægt í daglegu lífi almennings?
- Hvað ef hún yrði ekki nothæf
 - til að fjalla um áhugamál og viðfangsefni ungs fólks
 - í nýsköpun á sviði menningar og lista
 - í nýrri tækni og öðru sem væri nýtt og spennandi
 - og þar sem ný atvinnutækifæri byðust?
- Við þær aðstæður hæfist dauðastríð málsins

Íslensk málstefna, 2009 – meginmarkmið

- Að íslensk tunga verði nothæf – og notuð – á öllum þeim sviðum innan tölvu- og upplýsingatækninnar sem varða daglegt líf alls almennings
 - Þetta merkir í fyrsta lagi að viðmót algengs hugbúnaðar þarf að vera íslenskt;
 - í öðru lagi að til þarf að vera ýmiss konar hugbúnaður sem liðsinnir og leiðbeinir notendum við notkun íslensks máls;
 - og í þriðja lagi að unnt á að vera að nota íslensku sem samskiptamál við ýmiss konar tölvu- og tækni-búnað

Þingsályktun, maí 2014

- Notkun íslensku í stafrænni upplýsingatækni
 - Alþingi ályktar að fela mennta- og menningar- málaráðherra að skipa nefnd sérfræðinga í mál- vísindum og upplýsingatækni sem geri áætlun um aðgerðir er miði að því að gera íslensku gjald- genga í stafrænni upplýsingatækni og stuðla að notkun hennar á þeim vettvangi.
 - Áætlunin feli í sér tímasett yfirlit um aðgerðir og áfanga, kostnaðarmat og fjármögnun.
- Nefnd skipuð í september 2014

Forsendur íslenskrar máltækni

- Hugbúnaður, m.a. til að
 - greina íslensk hljóð, orð, beygingar, setningagerð
 - þýða milli íslensku og annarra tungumála
 - mynda íslensk málhljóð, orð og setningar
- Gagnasöfn, m.a.
 - orðasöfn með beygingum orða
 - setningafræðilega greind textasöfn
 - orðasöfn með merkingarvenslum
 - söfn af upptökum talaðs máls

Tillögur nefndar, 2014

- Nefndin skilaði áætlun sinni í desember 2014

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Tækniþróunarverkefni											470
Málfarsleiðrétting	10	20									30
Talgreining	20	30	40								90
Vélrænar þýðingar		20	40	40							100
Önnur tækniþróunarv.				20	35	35	40	40	40	40	250
Innviðaverkefni											425
Uppbygging gagnasafna		5	10	25	35	35	35	35	35	35	250
Viðhald gagnasafna	5	5	5	10	15	15	15	15	15	15	115
Önnur innviðaverkefni					10	10	10	10	10	10	60
Doktorsstyrkir	5	10	10	10	10	10	10	10	10	10	95
Samtals	40	90	105	105	105	105	110	110	110	110	990

- Heildarkostnaður: 990 milljónir á 10 árum

Hvað hefur gerst?

- Máltæknisjóður
 - stofnaður vorið 2015 með 15 m.kr. í fjárlögum
 - en 40 m.kr. voru í aðgerðaáætluninni fyrir 2015
 - áætlað framlag 30 m.kr. í fjárlagafrumvarpi 2016
 - en 90 m.kr. voru í aðgerðaáætluninni fyrir 2016
- Viðræður hafnar milli stjórnvalda og atvinnulífs
 - um þátttöku atvinnulífsins í fjármögnun rannsóknar- og þróunarstarfs í máltækni
- Skilningur á málinu virðist fara vaxandi

Alþingi, á degi íslenskrar tungu, 16.11. 2015

- Yfirlýsing mennta- og menningarmálaráðherra:
 - Það verður að vera þannig, og það verður þannig, að á næstu missirum og árum verði tryggt að nægjanlegt fjármagn fái til að vinna þá vinnu sem nauðsynleg er til að íslenskan verði gjaldgeng í hinum stafræna heimi.
 - Kostnaðurinn við það er nefnilega ekki nema brotabrot af þeim geipilega kostnaði sem á okkur mundi falla ef brotnaði undan tungumálinu.

Máltækni snýst ekki bara um málvernd

- Þróun íslenskrar máltækni er mikilvæg fyrir
 - jafnrétti og mannréttindi
 - tækniþróun og nýsköpun
 - hagkvæmni og hagræðingu í fyrirtækjarekstri
 - skilvirkni í opinberri þjónustu
 - hraða og öryggi í heilbrigðisþjónustu
 - almannavarnir við náttúruvá
- Máltækni snertir öll svið mannlífsins
 - eins og tungumálið

Takk fyrir áheyrnina!

eirikur@hi.is